

DEMOKRASİ KRİZ TARİHİMİZ VE KARARNAMELERİ

Muharrem BALCI

Selam Gazetesi, 6 - 12 Mart 1997

Bu yazının amacı, postsalsız generalleri açığa çıkarmak değil, yasallık süsü verilip de gerçekte kamu vicdanında yasallaşamamış düzenleme ve icraatlara bir hukukçu gözü ile dikkat çekmektir!

DARBE YÖNETMELİĞİ

Hani, insanın “Aslan Demokratlar” diyesi geliyor da, bu ifadenin muhataplarının kendilerini sahiden aslan gibi görmelerine neden olur muyuz endişesi bizi alıkoyuyor. İşte o demokratların kaybettiği sınavlardan biri Ocak ayında yapıldı. Sınavın sonucu kocaman bir sıfır.

Yakın zamana kadar “Aslan Demokratlar” denince herkesin aklına CHP’liler gelirdi. Aslan demokratlar tabiri bize ait değil, bizzat kendi içlerinde yaşanan tartışmaların ürünü bir tabirdir. Hani şu tek parti döneminin kalıntıları, insan haklarının bu günlerdeki mihenk taşı haline gelen okuma özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüğü, ibadet özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin birçoğunun düşmanı CHP’liler. Geçtiğimiz yıllarda iktidar oldukları az bir zaman periyodunda, inandıkları demokrasinin gereklerini en güzel örnekleri (!) ile ortaya koyan CHP’liler.

Neden mi? Kemalist oldukları için. Hangi Kemalizm? Millete rağmen Milleti kurtarma düşüncesinin mucidi İttihat Terakki yanı ağır basan Kemalizm. Toplumumuzda bu İttihat Terakki devamcıları CHP’lilerin, salt solcu olduklarından bahisle, insan haklarına karşı çıktıkları, insan hakları kavramından, sol düşüncenin sahiplerine tanıdıkları insan haklarını anladıklarını varsayardı. Tıpkı, Yaşar Kemal’e tanıdıkları düşünce özgürlüğünü, İslami kesimdeki yazarlara tanımadıkları gibi.

Bu günlerde çok iyi anlaşılmıştır ki, CHP’lilerde ki bu nakıs demokratlık sadece solcu olmalarından değil, 70 yıllık Türkiye Cumhuriyeti tarihine rengini vermiş Kemalist anlayıştan kaynaklanıyor. Bu anlayış solcu olmayıp da; sağcı, liberal, muhafazakâr vs. gibi kavramlarla kendilerini tanımlayan diğer demokratlarda da kendini göstermektedir. Bu hükme nasıl vardığımızın gerekçesine gelince: Yukarıda sınav olarak ifade ettiğimiz, biraz sonra da tartışmaya açacağımız bir gelişme, demokratlarla ilgili kanaatimizi pekiştirmiştir. Kendi iktidar döneminde demokrat kesilen, ancak demokrasinin hiçbir göstergesine dahi tahammül edemeyen, ancak muhalefette bulunduğu tüm demokratik kuralların ve temel insan hak ve özgürlüklerin, serbest seçim sistemi, hür parlamento gibi değerlerin savunucuları olan tüm

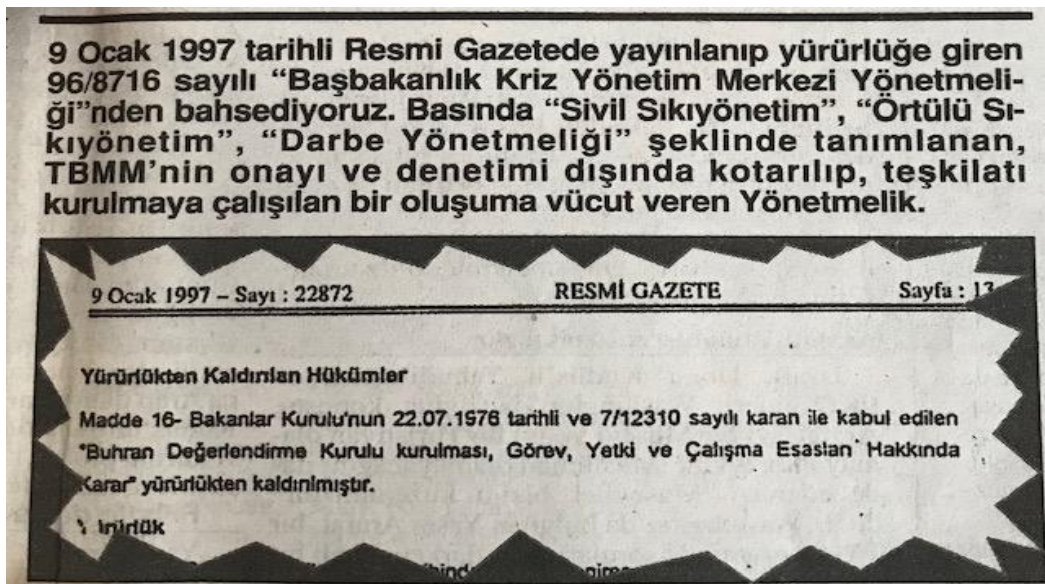
Kemalistler, Kemalist olmadıkları halde Kemalist doktrinin arkasına sığınanlar ve Kemalizm'e metazori boyun eğdiklerini sandıklarımız da dâhil bu sınavda sınıfta kaldılar.

Kimler mi? Çok az istisnası dışında, en solundan en sağına siyasi yelpaze içerisinde iktidardan muhalefetine kadar tüm siyasi partiler, sivil inisiyatifler, insan hakları savunucuları. Ancak, çok cılız bir sesle de olsa bu konuda birkaç cümle ile eleştiri getiren az sayıda siyasi parti temsilcileri ile basından takip ettiğimiz kadarı ile yazarlarımızdan Fehmi Kuru, Nuh Gönültaş ve Zülfikar Doğan'ın ve bazı sol yandaşlı gazetelerin hakkını teslim etmek gerekir. Bu istisnaların dışında 70 küsur yıllık tarih tekerrür etti.

Sürekli Darbe veya Kriz Kararnameleri

30.09.1996'da Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilip, üç aylık bir gecikmeden sonra 9 Ocak 1997 tarihli Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren 96/8716 sayılı **"Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği'nden"** bahsediyoruz. Basında **"Sivil Sıkıyönetim", "Örtülü Sıkıyönetim", "Darbe Yönetmeliği"** şeklinde tanımlanan, TBMM'nin onayı ve denetimi dışında kotarılp, teşkilatı kurulmaya çalışılan bir oluşuma vücut veren Yönetmelik. Sanılır ki bu Yönetmelik ilktir. Hayır, ne ilktir, ne de son olacaktır. Son olması için, demokratlarımızın kendi varlık nedenlerinin bilicine varıp, başta kendilerine, sonra da milletin hür iradesine sahip çıkacakları günler beklenecektir.

Resmi Gazetede yayımı ile yürürlüğe giren Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, Resmi Gazetede yayımlandığı için pek az kimsenin bilgi sahibi olduğu, Bakanlar Kurulu'nun 22.07.1976 tarih ve 7/12310 sayılı **"Buhran Değerlendirme Kurulu Kurulması, Görev, Yetki ve Çalışma Esasları Hakkında Kararı"** ve bu kararla oluşturulan Kurul'un varlığına son verilmiş, yürürlükten kaldırılmıştır. O halde öncelikle aynı amaçla kurulmuş kurullar üzerinde durmakta yarar vardır.

Buhran Değerlendirme Kurulu

22.07.1976 tarihli Kararname ile kurulan “**Buhran Değerlendirme Kurulu**”; aynen Kriz Yönetim Merkezi kurulmasında güdülen amaç doğrultusunda, ülkeyi ilgilendiren dış kaynaklı olayların içeride de aynı etkiyi meydana getirmesi ihtimaline binaen ülke içinde birtakım tedbirler alınması amacı ile Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulmuş bir kurul. Varlığından 9 Ocak 1997’de haberdar edindiğimiz bir kurul.

Bu kararnamenin hayata geçip geçmediğini, Kurul’un çalışıp çalışmadığını, ne gibi işlevler gördüğünü bilemiyoruz. Kararnamenin çıktığı günlerden hafızamızı tazelediğimizde, kararnameden önce oluşturulmuş bazı kurulların ve komitelerin olduğu ve bilahare bu kurullara meşruiyet kazandırıldığını hatırlıyoruz. Bu kararname dönemin 1. Milli Cephe Hükümeti tarafından çıkarılmıştır. Cephe Hükümeti Başbakanı Süleyman Demirel, Hükümet üyelerinden biri de Milli Selamet Partisidir.

Tabii ki, bu Kurul’un kurulma gerekçesine binaen o günün şartlarında ne gibi faaliyetler yaptığını, ülkeyi 1980 ihtilaline getiren gelişmelere karşılık ne gibi önlemler aldığını veya hazırlıklar yaptığını tespit etmek zordur.

YÜRÜTME SİLAHLI BÜROKRASIYE TESLİM

Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetmeliği: 9 Ocak 1997 tarih ve 96/8716 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılan “**Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği**” son günlerde iktidarından muhalefetine kadar, “Artık bu ülkede darbe yapılamaz” diyenlere utançlarından parmaklarını ısırtacak önemli bir gelişme. Öyle bir gelişme ki: Yukarıda sıraladığımız ve birçoğunun mahiyetine tam olarak ulaşamayan kurullar, komiteler, kriz merkezleri ve benzeri oluşumların varlığı üç aşağı beş yukarı bilinmesine, sürekli devrim/ihtilal hali ve uygulamaları yaşanmasına rağmen, artık darbe olmaz fikrini işlemeye çalışanları utandıran bir gelişme.

Bunları ifade ederken elbette ki, artık darbe olmaz diyenlerin samimiyetine inandığımızı kastetmiyoruz. Zira son günlerde aydınlarımızın birçoğunun darbeye davetiye çıkarmak için, neredeyse tankların içine girip, halkın üzerine sürmeye çalıştıklarına şahit oluyoruz.

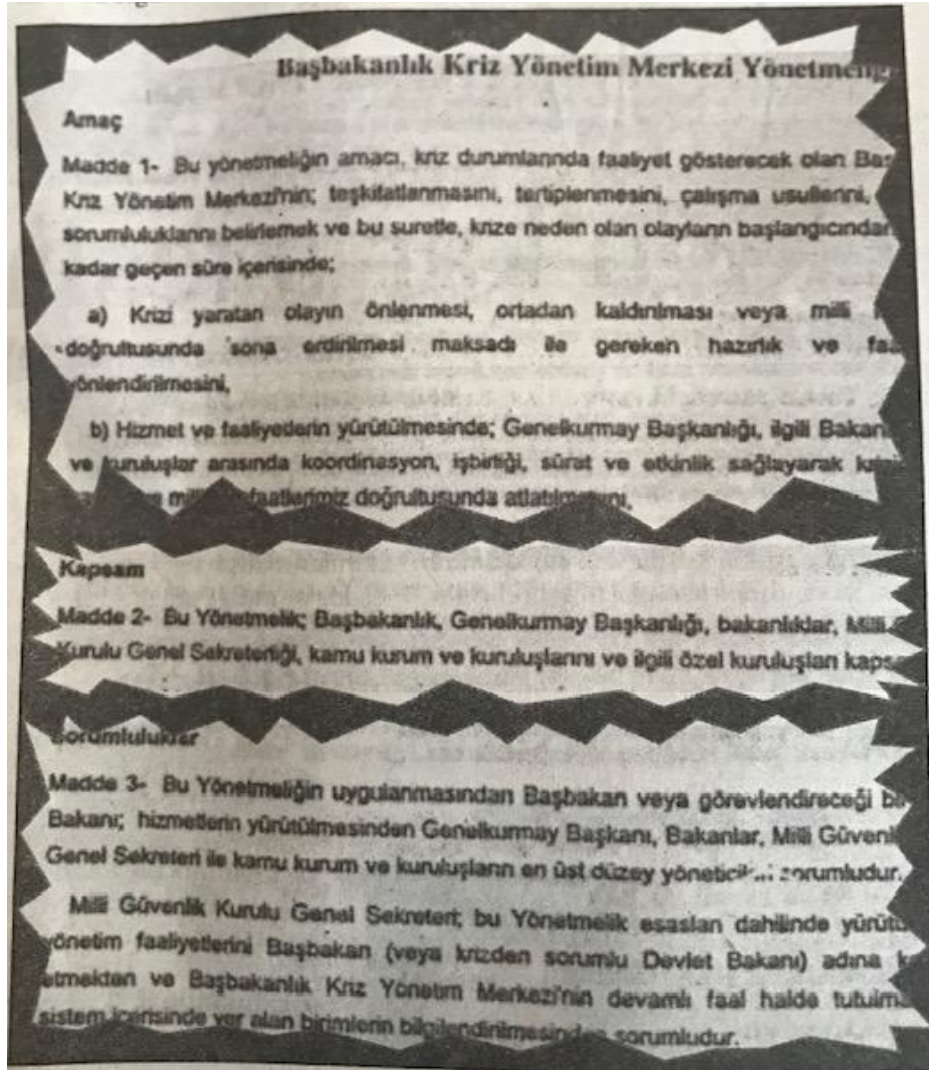
Bir asrı aşkın, zamanın ceberrut devlet-derin devlet anlayışı ve işleyişinin sorumlusu ittihatçı aydın zihniyetinin taşıyıcılarının utanmasını beklemek elbette ki hayal olur. Cumhuriyet mantık ve yönetiminin şiddetli ve şiddetle savunucusu Cumhuriyet gazetesinin, en iyi demokrasinin devleti teşviklerle hortumlamanın ve başında tüy bitmeyen yetimin hakkını yemekle mümkün olabileceğine inanan diğer besleme basınının bir kısım yazarlarının, demokratlık ve demokratlarla ilgili son günlerde kaleme aldıkları yazılarının, bu kanaatimizin oluşmasında katkısı olmuştur... Tabii Türk basınından verilecek nice örnek bu yazının boyutlarını aşar. Kaldı ki, okuyucu bu örnekleri gayet iyi değerlendirmektedir ve “**Eli kalem tutan postalsız generalleri**” tanımaktadır. Bu yazının amacı, postalsız generalleri

açığa çıkarmak değil, yasallaşmış süsü verilip de gerçekte kamu vicdanının da yasallaşmamış düzenleme ve icraatlara bir hukukçu gözü ile dikkat çekmektir.

Amaç Kapsam ve Sorumluluklar:

Adı geçen yönetmeliğin “Amaç ve Kapsam” bölümleri dikkatli bir gözle incelendiğinde, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun ve kendisinden önce kurulmuş tüm komite ve kurulların içeriğinden daha detaylı ve önemli bir düzenleme. Üstelik bu düzenleme gereği Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetimi’nin 20-26 Şubat tarihleri arasında organize ettiği tatbikatta; gerektiği zaman NATO ile kurulacak olan işbirliği imkânları da değerlendirileceği bilgisi haber ajanslarına ulaşmış bulunuyor.

İnceleme konumuz olan “**Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği**”ni amaç, sorumluluklar, kriz halleri, yönetim esasları, organları, bütçesi ve faaliyetleri ile ilgili olarak kanunla kurulmuş diğer Anayasal kuruluşlarla ilişki ve kıyaslamaları yönünden incelemek gerekmektedir.

Yönetmelikte belirlenen amaç, krizi yaratan olayın önlenmesi ortadan kaldırılması veya milli menfaatler doğrultusunda sona erdirilmesi maksadı ile gereken hazırlık ve faaliyetlerin yönlendirilmesini, hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinde; Genelkurmay Başkanlığı, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon, işbirliği, sürat ve etkinlik sağlayarak krizin en az zararla ve milli menfaatler doğrultusunda atlatılmasını sağlamaktır.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri; bu yönetmelik esasları dâhilinde yürütülen kriz yönetim faaliyetlerini Başbakan (veya krizden sorumlu Devlet Bakanı) adına koordine etmekten ve Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin devamlı faal halde tutulmasından, sistem içerisinde yer alan birimlerin değerlendirilmesinden sorumludur.

Bu hükümlerin değerlendirilmesini en üst hukuk kurumları olan Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay gibi yüksek mahkemelerin üyeleri ile Barolar Birliği'nin "**Temiz toplum özlemcisi demokrat üyeleri**"ne bırakıyoruz. Bu kurumların başkan ve üyeleri, yargının işlevini yürütmeye aktaracak bir düzenleme karşısında nasıl tavır takınırlardı? Bu konuda ne kadar hassas oldukları takdire şayandır. Fakat laik demokrat sistemin laikliğini cilalayıp, demokratlığını katleden uygulamalarına kayıtsız kalmalarını ise, başışlasınlar fakat yazımızın başında ki kanaatlerimize dayanarak yorumlamak zorundayız. Aksi ifade ve uygulamalarını görünceye kadar.

Bir ülkede darbelere en fazla karşı olanlar ve hukukun temel prensipleri ile birlikte tüm anayasal hükümleri devreye sokması gerekenler, darbelerin otomatikçe bağlandığı, MGK Genel Sekreteri'nin gölge başbakan ve tek yetkili olarak belirlendiği bir yönetmelik (kanun bile değil) karşısında adeta teşvik edersesine sessiz kalmaktadırlar.

KRİZ YÖNETİMİ HALİNİ MGK BELİRLİYOR

Olağanüstü Hal Yerine Kriz Merkezleri Yönetimi:

1982 Anayasası'nın 119.maddesi "**Olağanüstü Yönetim Usulleri**" başlığı altında, olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali tadat edilmiş, usul ve esaslarının kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir. Buna paralel olarak 1402 ve 2935 sayılı Kanunlarla da düzenlemeler yapılmıştır veya mevcut düzenlemeler Anayasa tarafından tanınmış ve kabul edilmiştir.

Bu düzenlemelere göre:

Sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanı Bakanlar Kurulunun kararı ve Resmi Gazete'de yayımlanmasını müteakip, TBMM'nin onayı ile yürürlüğe girer veya kaldırılır. Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir. TBMM'nin onayına sunar.

Görüldüğü gibi tüm olağanüstü yönetim şekilleri Bakanlar Kurulu kararı ve TBMM'nin onayı ile yürürlük kazanmaktadır. Üstelik bu kararlar kamuoyundan takdir veya muhalefetle karşılaşsa da çoğu zaman tartışılmakta, kamuoyu bilgilendirilmiş olmaktadır.

TBMM'nin iradesi dışında, milli mutabakat veya sair koalisyon hükümetleri gibi, zorlamalarla veya talimatlarla kurulmuş hükümetler döneminde ise; bu tür antidemokratik düzenlemeler, görüldüğü gibi olağan hale gelmiştir. Bu hükümetlerin hepsinde de kısmi de olsa milletin hislerine tercüman olabilecek unsurlar vardır. Bu insanların sistem bünyesinde oluşturabileceği muhtemel tahribatlara (!) karşılık, demokrasiler içinde olağan tedbirler yerine, totaliter rejim uygulamaları olarak kararnameler çalıştırılmıştır. Ferit Melen'in Başbakanlığındaki Milli Mutabakat Hükümeti döneminde "KOMİTE", içinde Milli Selamet Partisi'nin bulunduğu 1.Milli Cephe Hükümeti döneminde "Buhran Değerlendirme Kurulu", yine içinde Refah Partisi'nin bulunduğu Refahyol Hükümeti döneminde "Kriz Yönetim Merkezi". Tesadüfün böylesine ancak bizim demokratlarımızın demokrasilerinde rastlanır.

Kriz Yönetimini Gerektiren Haller:

Madde.5

a) Yurt dışında; Türkiye'nin toprak bütünlüğüne, egemenlik haklarına, millî hedef ve menfaatlerine yönelik tehdit emarelerinin belirmesi ve gelişme göstermesi,

b) Yurt içinde; Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini, temel hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin bozulması; Terör olayları, kanunsuz grev, lokavt ve işi bırakma eylemleri, etnik yapı, din ve mezhep farklılıklarından kaynaklanan olaylar, tabii afetler, iltica ve büyük nüfus hareketleri, tehlikeli ve salgın hastalıklar, büyük yangınlar, radyasyon ve hava kirliliği gibi önemli nitelikli kimyasal ve teknolojik olaylar, ağır ekonomik bunalımlar, diğer haller.

Yukarıda sayılan haller elbette ki halin icabına göre önemli gelişmelerde 'Kriz Masaları' tabir edilen bazı komisyonlar tarafından koordineli bir şekilde konsültasyona tabi tutulabilir, önlemler alınabilir. Tabii bu koordinasyon, bu kriz hallerini de çözebilecek konumda işlev kazandırılmış hükümet ve bakanlıklar ve alt kuruluşlar tarafından yapılır. Sorumlusu da siyasi otoritedir. Bugüne kadar da böyle işlediği sanılmakta idi. Siyasi otoritenin uymak zorunda olduğu yasaları çıkaracak TBMM'dir. Bu yasaları uygulayacak olan da siyasi otorite, idare ve bağımsız yargıdır. Mevcut krizler, yasalar çerçevesinde değerlendirip neticeleri de gerekiyorsa yargı tarafından çözülebilir.

Kriz yönetimini gerektiren hal olarak tatad edilen hallerin takdirinin hükümet veya ilgili bakanlıklar tarafından belirlenmesi (ki yukarıda olağanüstü haller ile ilgili bölümü bakılabilir) demokrasinin en temel gereği iken, bu belirlemenin ve sorumluluğun MGK Genel Sekreteri'ne devredilmesi manidardır. Örneğin: "Ağır ekonomik bunalım" hali söz konusu

olduğunda, bunalımın ağırlık derecesini kim belirleyecek? Bu belirlemenin sorumluluğunu kim üzerine alacak? Her on yıllık dönemlerde ihtilal yaparak yönetime el koyma ihtiyacı duyan, ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesinde başarısız olan ve olacak komutanlar mı? Bu soruya; "**Evet, bu sorumluluğu en güzel bir şekilde deruhte edecek makam MGK Genel Sekreterliği'dir**" diyebilecek bir aydın düşünülemez iken, aydınlarımızın böyle bir düzenleme karşısında tepki göstermemeleri, MGK'ya meşruiyet kazandıracak gelişmelere kayıtsız kalmaları, kendi varlık sebeplerine henüz ulaşamadıkları gerçeğini ortaya koymaktadır.

Kriz Yönetim Esasları:

Madde.6: Bu maddede özetle; kriz yönetimi, bir kriz durumunun teşhisinden başlayarak; gerekli yönlendirici kararların alınmasına; uygulanmasına, takip ve kontrolüne kadar uzanan bir seri faaliyetlerin manzumesi olduğu, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin, kriz emarelerinin belirmesi ve başlaması ile birlikte ilgili organlardan birinin (MGK, Bakanlar Kurulu veya krizden sorumlu Devlet Bakanı, MGK Genel Sekreteri) teklifi ve başbakanın direktifi ile faaliyete geçeceği, ancak, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Sekreteryası'nın, bu yönetmenliğin yayınlanmasını müteakip MGK Genel Sekreterliği Bilgi Toplama, Araştırma ve Değerlendirme Başkanı başkanlığında çekirdek olarak MGK Genel Sekreterliği nezdinde kurulup ve çalıştırılacağı, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi faaliyete geçirildiğinde personelinin tamamlanacağı belirtilmektedir.

DERİN DEVLET UYGULAMALARI YAYGINLAŞIYOR

Kriz Merkez Yönetimi'nin organları olarak da, 1- Kriz Koordinasyon Kurulu, 2- Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu, 3- Sekreteryaya belirlenmiştir. Kriz Koordinasyon Kurulu, en üst kuruldur. Görevleri kısaca:

- 1) Yurtiçi ve yurtdışı kaynaklarla, Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'ndan gelen bilgi ve önerileri değerlendirir.
- 2) Konu ile ilgili politik direktif esaslarını belirler, mevcut politik direktif veya Milli Güvenlik siyaset belgelerinden ihtiyaç duyulan değişikliklere ait kararlar alır ve uygulanmasını sağlar.
- 3) Gerektiği hallerde Bakanlar Kurulu kararı alınması için girişimlerde bulunur.
- 4) Krize neden olan olayların özelliğine göre Genel Kurmay Başkanlığı, ilgili Bakanlık ve gerekli görülen il ve ilçelerde "Kriz Merkezleri" kurulmasına ve krizden etkilenen bölgede (muhtemel kriz alanında) merkezden görevlendireceği personel ile Bölge Kriz Yönetim Merkezi teşkiline karar verir.
- 5) Gerektiğinde olağanüstü hal, Sıkıyönetim, Seferberlik ve savaş hali ilan edilmesini teklif eder.

Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu ve Görevleri

Başbakanlık Müsteşarının Başkanlığında, krizin cinsine göre Ek C'deki yetkililerden oluşur ve krizin şiddetine göre Koordinatörün teklifi, kurulun kararı ile uygun görülecek periyotlarda toplanır. Gerekğinde sekreteryaya tarafından olağanüstü toplantıya çağırılır. Kriz yaratan olayların önlenmesi, ortadan kaldırılması ve milli menfaatler doğrultusunda yönlendirilmesi için Kriz Koordinasyon Kurulu tarafından verilen yetkiler çerçevesinde teknik ve bürokratik çalışmaları yürütür. Gerekğinde olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali ilan edilmesini Kriz Koordinasyon Kurulu'na teklif eder. Lüzum gördüğü hizmet ve faaliyetlerde Sekreteryayı yetkilendirir.

Sekreteryaya Görevleri ve Çalışma Düzeni:

Sekreteryaya, bu yönetmeliğin yayınlanması ile birlikte Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği nezdinde çekirdek olarak kurulur, faaliyetlerini yürütür ve krizin başlaması ile birlikte personeli tamamlanır. Seferberlik ve savaş hali ilan edildiğinde ilgili mevzuatta belirtilen personeli tamamlanarak ve ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların personeli çağrılarak Hükümet Harekât Merkezi Sekreteryası'na dönüştürülür.

Sekreteryanın çekirdek kadrosu ve personeli MGK G. Sekreteri'nin teklifi ve Başbakan'ın onayı ile ihdas edilir görevlendirilir.

Sekreteryada Başbakanlık Merkez Teşkilatı'ndan, Genelkurmay Başkanlığı, bakanlıklar, MGK G. Sekreterliği diğer kurum ve görev özelliklerini iyi bilen, güvenliği tam, kendi alanında başarılı uzman personel görevlendirilir.

Kriz esnasında Genelkurmay Başkanlığı, bakanlık, kurum ve kuruluş ve illerde teşkili öngörülen kriz merkezlerinde görev alacak ilgili personelin eğitilmesi ve muhabere şebekelerinin denenmesi için tatbikatlar planlar ve icra eder.

Kriz durumunda:

İç ve dış kaynaklardan gelen krizle ilgili bilgileri toplar, gerekenleri ilgili makamlara iletir ve Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'na sunar. Üst kuruldan verilecek direktiflere göre, gerekli çalışma ve hazırlıkları yapar, brifingler hazırlar ve gerekiyorsa koordinasyon faaliyetlerinde bulunur. Kendisine irtibatlı merkezlerle krizi yönetir.

Çalışma düzeni:

- 1) Bakanlıkların müsteşarları ile Genelkurmay, MIT, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, MGK. Genel Sekreterliği ve kurulduğunda Başbakanlık Durum Merkezi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları, Merkez Bankası, TRT, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı ve Kızılay ile doğrudan haber akışı sağlayan yeterli sayıda iletişim aracı ile donatılır.

- 2) Ulusal ve uluslararası her türlü haber ajanslarına açık olacak şekilde telefon, faks ve görüntülü muhabere cihazları ile donatılır.
- 3) Uydu haberleşmesi ile yurdun ve dünyanın her tarafına ulaşabilme imkânı sağlanır. Kriz Koordinasyon Kurulu'nun olayların gelişmesini anında izleyebilmesi için, kapalı devre görüntülü sistemleri tesis edilir.
- 4) Elde ettiği kayıtları istatistikî olarak derleyecek ve bunların değerlendirilmesi "Kriz Tahmini" şeklinde yapabilecek "uzman" bilgi işlem sistemleri temin edilir.
- 5) Kriz anında niteliğine göre Sekreteryaya tarafından gerekli görülen sayıda, önceden belirlenmiş ve kendi kuruluşlarında görevli personel Sekreteryaya'ya çağrılır. Bu personel önceden eğitilmiş, "Kriz Yönetimi" Sekreteryalığı tecrübesi olan seçkin ve güvenilir personel grubudur. Vardiya halinde 24 saat çalışacak şekilde organize edilir.
- 6) Kriz dönemlerinde, Kriz Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenmiş yetkililer dışında basına ve kamuoyuna bilgi verilmez. Yapılacak açıklamalar için ne gibi işlemlerin uygulanacağı önceden belirlenir.

Sekreteryaya ve Çekirdek Kadro

Sekreteryaya ve sekreteryaya ile ilgili öngörülenler, bu yönetmeliğin üzerinde en fazla durulması, konuşulması ve tartışılması gereken düzenlemelerdir.

Dikkat edilirse, sekreteryaya Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı'nın başkanlığında oluşuyor. Ancak, yönetmeliğin yayınlanması ile birlikte MGK Genel Sekreterliği nezdinde çekirdek olarak kuruluyor, faaliyetlerini yürütüyor, kriz başlayınca personeli tamamlanıyor. Çekirdek kadroyu MGK Genel Sekreteri teklif ediyor, Başbakan onaylıyor ve görevlendiriyor. Sekreteryaya'ya "Kurumun görev özelliklerini iyi bilen, güvenliği tam, kendi alanında uzman personel" görevlendiriliyor.

Peki, uzmanlar kurumun görev özelliklerini nasıl biliyor? Nerede yetişiyor? Milli Güvenlik Akademisi bu vasıftaki personeli yetiştirmek için mi kuruldu? Milli Güvenlik Akademisi askerlik ve milli güvenlik dışında ekonomik ve sosyal konularda ihtisas sahibi öğretim üyelerinden mi oluşuyor? Tüm bu ve benzeri sorulara verilecek cevaplar, oluşturulan sekreteryanın işlevini ortaya koyabilecektir.

Tek tip insan yetiştirmeyi amaçlayan devlet anlayışı, olaylar ve gelişmeleri de tek boyutlu hale getirerek derin devlet uygulamalarına mı dönüşmektedir?

HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SAVUNULMASI KRİZ BELİRTİSİ Mİ?

Burada DSP Milletvekili ve Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal'ın konuya ilişkin tespit ve önerilerine kulak vermek gerekir.

“Aslında gerekli olan bunu (darbeyi) otomatiğe bağlamak yerine bu organizasyonu sağlamak üzere, MGK’yı falan karıştırmadan bir Bakanlar Kurulu Sekreteryası oluşturmaktır. Türkiye’de zaten MGK’nın bilgisi dışında bir şey olmuyor ki. Bu yönetmelikte buna meşru bir yön getirmeye çalışıyorlar. Türkiye’de krizsiz gün mü var? Çözüm olarak sunulan bu yönetmeliğin, başka sorunlar yaratmasından korkuyorum.”

diyor Sayın Soysal. Gerçekleri tespit ediyor. Ancak, yorumuna ve neticelerine gelince karından konuşuyor. Ne tür sorunlar yaratacağını da söylese de bizleri zahmette kurtarsa...

Bu konuda yine hukukçu ve milletvekili olan bir Anayasa profesörümüzün tespitleri ve yargılarına bakalım:

“Milli Savunma Genelkurmay’ın; Hükümet Milli Güvenlik Kurulu’nun; Meclis de askerin gölgesi altında... Bunun adı demokrasi ise benim üniversite öğrencilerime anlattıklarım yanlışmış. Ama eğer benim anlattıklarım doğruysa bunun adı demokrasi değil... Demokrasimiz hakkında bu söylediklerim en hafif tabirdir. Söyleyebileceklerimin sansür edilmiş halidir. Gölge geçicidir, oysa gölge koyulaşarak kalıcı hale geliyor. Gölge karanlığa dönüşüyor. Gölge meşruluk kazanıyor. Piramit ters dönmüş Meclisin itibarı erozyona uğruyor. Türkiye’nin en sivil partisi RP’dir. Hükümet Sultanbeyli’ye heykel diken paşanın davranışının hukukiliğini denetlemediği için Genelkurmay hükümetin bakanının hukukiliğini denetliyor.”

Sayın Mustafa Kamalak’ın tespitlerine de diyecek yok, bazıları hariç. Fakat bunlar yeni değil ki. Sayın Kamalak’ın milletvekili olmasından önce de vardı. Ancak Sayın Kamalak’ın Milli Güvenlik Akademisi diploması taşımadığından olacak, demokrasinin prensiplerine ve işleyişine yeteri kadar vakıf olamadığı kanaatindeyiz. Keşke bu tespitlerine okulda öğrencilerine de anlatabilseydi.

Kriz Merkezleri ve Görevleri

Kriz Merkezleri, Genelkurmay Başkanlığı, bakanlıklar, ilgili kurum ve kuruluşlar ile krizin meydana geldiği il ve ilçelerden en üst düzey yöneticilerin başkanlığında kurulur. İl ve ilçelerde var ise ilgili kuruluş amirleri de kriz merkezine dâhil edilir. Krizle ilgili durumları izler ve değerlendirir, değerlendirme sonuçlarına göre kararlar alır ve uygular. Sorumluluk alanındaki ihtiyaçları belirler, imkân dâhilindeki ihtiyaçları karşılar, imkân dışındaki ihtiyaçları bir üst merkeze bildirir. Birimler arası koordinasyonu sağlar. Gelişme ve uygulamalarla ilgili hususları Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi’ne bildirir. Yönetmelik, teknik açıdan incelendiğinde, kendinden önceki kurulların kuruluş ve işleyişiyle ilgili düzenlemelere nazaran oldukça mufassal ve hiçbir ayrıntıyı dışarıda bırakmayacak şekilde hazırlanmış.

Ancak bu görüntünün aldatıcılığı daha ilk günlerde ortaya çıkmıştır. 9 Ocak 1997’de yayımı ile yürürlüğe giren yönetmelik gereği kurulan Kriz Yönetim Merkezi ve bağlı Bölge Kriz Yönetim Merkezi faaliyete geçmesi gerekirken (kanaatimizce bu merkezler yönetmeliğin kabul edildiği 30.09.1996 tarihinden evvel faaliyete geçmiş olmalı), kuruluşunda bir ayı aşkın zaman geçmiş olmasına rağmen birçok krize müdahale edememiş veya etmemiştir.

Tuzla’daki tanker yangını da bunlardan biridir. Devletin en büyük tankerlerinden biri, çevredeki tüm tersaneleri, iş yerlerini tehdit etmesine, muazzam bir çevre kirliliği oluşturmaya, daha da önemlisi iki itfaiye erinin ölümüne, onlarcasının da yaralanmasına neden olmasına rağmen bir Bölge Kriz Merkezi oluşturulamamış, oluşturulmuş ise de “Birimler arası hizmetlerin koordinasyonunu sağlaması” gerekirken, Türk Hava Kurumu’nun ve varsa Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yangın söndüren uçaklarını temin edip devreye sokamamıştır. Bundan sonra da bu Kriz Merkezleri’nin bu tür afet, yangın, su baskını vs. olaylarda bugüne kadar yapılanların ötesinde bir şeyler yapılabileceğine inanmak oldukça zor. Zaten krizin mahiyetine göre mülki amirlikler veya belediye başkanlıkları çoğu zaman koordineli bir şekilde bu işlerin altından kalkmaya çalışmaktadır.

O halde Kriz Merkezleri kurulmasının altında neler yatmaktadır?

Tuzla’da çalışmayan Kriz Yönetim Merkezi, görüldüğü gibi Sincan’da çalışmıştır. Zira mevcut sisteme göre, sistemin işleyişine, dış politikasına, insan hak ve özgürlüklerinin savunulmasına dair zerre miktarı uyanış belirtisi, krizin ta kendisidir. Derhal Kriz Merkezleri kurulur, tiyatrodan rol icabı İsrail’e taş atan çocuklar hapse atılır, Belediye’nin kültür etkinliği mahkûm edilir. Kudüs Gecesi’nde yaptığı konuşmalardan ötürü bir belediye başkanı ve yardımcı görevlileri ile gecede konuşma yapan bir gazeteci görevli DGM Savcısı tarafından ifadesi alınmayıp Terörle Mücadele ekiplerine teslim edilir. Bir haftayı aşkın gözaltından sonra bir gece ansızın saat 04.30’da yapılan sorgusu sonrası tutuklanarak hapse atılırlar. Fakat iki itfaiye emrinin ölmesine, onlarcasının yaralanmasına, milli servetin heba olmasına göz yumanlar, milletin kurban derisine tebelleş olmaları yönünde adeta cesaretlendirilir, ödüllendirilir.

YETKİLER SİLAHLI KUVVETLER’DE

Kriz Yönetim Merkezi’nin Benzeri Yasal Kurumlarla İlişkisi:

4 Haziran 1937 tarih ve 3201 sayılı **Emniyet Teşkilatı Kanunu** henüz yürürlükte. Bu Kanunun 1.maddesinde:

“Memleketin umumi emniyet ve asayiş işlerinden İçişleri Bakanı sorumludur.

İçişleri Bakanı bu işleri, kendi kanunları dairesinde hareket eden Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı ve icabında diğer bütün zabıta teşkilatı

vasıtasıyla ifa ve lüzum halinde Bakanlar Kurulu kararı ile ordu kuvvetlerinden istifade eder”

hükmü kanunla kaldırılmamış olmasına rağmen, mezkur yönetmeliğin kabulü ile varlığına fiilen son verilmiş veya işlevsiz hale getirilmiş, İçişleri Bakanı'nın yetki ve sorumluluğu MGK Genel Sekreteri'ne devredilmiştir.

1 Kasım 1983 tarih ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu da henüz yürürlüktedir. Bu kanunun 4.maddesinde Milli İstihbarat Teşkilatı'nın kuruluş amacı ve görevleri sıralanmıştır:

- a) T.C'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak.
- b) Devletin milli güvenlik siyaseti ile ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak
- c) Kamu kurumu ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için MGK ve başbakana tekliflerde bulunmak.
- d) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.
- e) Genelkurmay Başkanlığı'nca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştırmak.
- f) MGK'nda belirlenecek diğer görevleri yapmak.
- g) İstihbarata karşı koymak.

MİT'in bu görevleri yerine getirebilmesi için de MİT Müsteşarı'nın başkanlığında Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu (MİKK) kurulmuştur.

Kurul üç ayda bir; MGK Genel Sekreteri veya yardımcısı, Genelkurmay İstihbarat Başkanı veya yardımcısı, bakanlıkların müsteşarları, kurum ve kuruluşların yetkili amirleri, MİT'in ilgili başkanlıkları ile MİT'in Müsteşarı'nın çağıracağı diğer kamu görevlilerinin iştirakiyle toplanır.

MİT Müsteşarı gerektiğinde Kurulu olağanüstü toplantıya çağırabilir.

MİT Müsteşarı Başbakan'a karşı sorumlu olup, Başbakan'ın dışındaki herhangi bir kişi veya makama karşı sorumlu tutulamaz.

MİT Kanunu'nun amaç ve sorumluluk esasları ile Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi için çıkarılan Yönetmeliğin 4.maddesinde "Kriz Hali" olarak tanımlanan haller ve Merkezin kuruluş amacına yönelik kriz durumları arasında bir fark görmek mümkün değildir.

Hatta devletin bölünmez bütünlüğü ile milli hedef ve menfaatlerinin korunmasını teminen çıkarılmış tüm kanun, tüzük ve yönetmelikler ile oluşturulmuş kurumlara ait hükümlerin içerdiği amaç, koşul ve yapılanmalar aynı gayelere yönelik yapılmış düzenlemelerdir. Tüm bu kurumlar TBMM'nin onay ve denetimine tabi kurumlardır.

Devletin korunmasına ilişkin bu düzenlemeleri Başbakan'a bağlı ve onun adına, yani kuvvetler ayrılığı esasına göre Yürütmeye bağlı olarak yürütme adına yürüten ve tüm faaliyetleri Hükümet ve Meclis tarafından denetime tabi tutulan Emniyet Teşkilatı ve MİT mevcut ve hukuken ortadan kaldırılmamış iken; 9.1.1997 tarihli bir yönetmelikle tüm bu kurumların bir anda, işlevsiz hale gelmesi, getirilmesi, diğer bir ifade ile Yönetmeliğin 3.maddesinde yapılan düzenleme ile Kriz Merkezi'nin sorumlusu MGK Genel Sekreteri'nin yönetim faaliyetlerini Başbakan adına (!) koordine etmekten sorumlu hale getirilmesini izah etmek güçtür.

Bilindiği gibi, Devletin en üst kurumlarını denetlemeye yetkilendirilmiş Devlet Denetleme Kurulu, bağımsız Türk yargısını denetleyemediği gibi, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ve Milli Güvenlik Kurulu'nu denetlemeye de yetkili değildir.

Üstelik 1980 öncesinde MİT'i fiilen kendi bünyesinde eriten ve sicilinde bağlı olduğu Başbakan'a bilgi vermemek ve ihtilal yapmak gibi bir sabıkası olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin emrine, tüm istihbarat ve emniyet birimlerinin, belediye hizmetlerinin, bizzat uzmanlık gerektiren ekonomi, salgın hastalık vs. konularının verilmesi kanaatimizce hukuk devleti yapılanmasına aykırıdır. Tüm istihbarat birimlerinin ve aralarındaki koordinasyonun tek elde-tek silahlı güç olma yönündeki iradeye binaen toplanmasına yönelik çıkarılan bu kararname, çok yönlü tartışılması gereken bir tasarruftur.

YÖNETMELİK DARBELERİ OTOMATİĞE BAĞLADI

Kriz Edebiyatı ve Darbeleri Otomatığe Bağlama:

Yönetmelik kendini sistem içi olarak kabul ve lanse eden, fakat diğer sistem içi unsurlar tarafından bir türlü hazmedilemeyen Refah Partisi'nin iktidar ortağı olduğu, devlet içindeki çetelerin, devletin kamyona çarpması gibi bir tesadüfle ortaya çıktığı, mevcut iktidara karşı işçi kesimi ile Refah Partisi'nin icraatlarından memnun olmayan tabanının sızlanmaya başladığı, Fadime- Kalkancı- Gündüz muhabbetinin çirkince ve adice işlendiği, namus ve tarikat davalarının temcit pilavı gibi ısıtılıp pişirildiği, kılık-kıyafetin bir ihtilal sebebi gibi algılatıldığı sun'i gündemler oluşturulan ortamda ve Kıbrıs'ta füze krizinin sun'i bir gündem olarak önümüze geldiği bir dönemde yayımlanmıştır.

Kriz Merkezi Yönetimi, her dört ayda bir TBMM’de tartışılan Olağanüstü Hal’e karşılık, ülkenin tamamında Olağanüstü Hal’i uygulamaya koymuştur.

Gerekçesinin, “**kamu kurumları arasında eşgüdümün sağlanması**” şeklinde açıklanan yönetmeliğin, bir tür darbe olduğu daha net ifadesiyle hiç ortadan kalkmayan örtülü darbelerin devamı olduğu, darbelerin otomatikçe bağlandığı aşikâr iken, muhalefetin de üç maymunu oynamasını izah etmek bize düşmese gerekir.

Yönetmeliğin sorumluluğu da enteresan bir üçlüye teslim edilmiş. Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve MGK Genel Sekreteri. Yani her an demokrasiyi askıya alabilecek silahlı gücün temsilcisi ve bu yetkilinin astı statüsündeki MGK Genel Sekreteri ile kendisine sadece ekonomiyi düzeltme ve devlet kadrolarındaki hırsızlığı kısmen önleme görevi verilen bir Başbakan.

Kendisi “**Demokratik Kriz’le**” malul başbakanlık makamının, kriz önleme ve sona erdirmeye gibi bir görevi elbette yalnız başına deruhte etmesini beklemek bir nakısadır. Ancak, her ne kadar şeklen kendisine bağlı olsa da her biri bir anayasal kuruluş ve millet iradesinin tecelli etmesi gereken TBMM’nin onay ve denetimine tabi ve kanunla kurulmuş kurumların görev ve faaliyetleri ile krizleri önlemesini beklemek her vatandaşın tabii hakkıdır. Aslan demokratların idrak edemediği de budur.

Çetelerin varlığından -ortaya çıkmasından sonra- rahatsız, kraldan fazla kralcı, askerden öte asker, gladyodan aşırı gladyocu demokratlarımızın, belki ileride kendileri için doğacak iktidar olasılıklarına dahi çelme takacak gelişmelerden rahatsız olmamalarını izah etmek için, yine Türkiye Cumhuriyet tarihinin başlarına dönmek, bugün olduğu gibi darbeleri nasıl davet ettiklerini gözlemlemek gerekiyor.

Süngü Gölgesinde Tartışmak:

Sayın Fehmi Kuru, 29.1.1997 tarihli yazısında “**Tartışmalarımızı süngü gölgesinde yapmaktan vazgeçmeliyiz**” derken, askerlerin de bu görüntüden rahatsız olduğunu vurguluyor. Ah bir de toplumun kahir ekseriyeti bu konuda tatmin edilebilse, herhalde bir kısım medyanın ve siyasilerin darbe çığırtkanlığı yapması mümkün olmayacaktır. Sayın Kuru, burada askere düşen görevi de belirlese idi duyarlı aydın görevini daha bir gerçekleştirmiş olacaktı kuşkusuz.

Pek sayın demokratlar, şimdi tarihi bir görevle, bir sınavla karşı karşıyadırlar: Şeriata sövdüğünüz veya sövenlere arka çıktığınız, milletin tepkisini görerek “kastettiğimiz şeriatın ibadi ve imani hükümleri değil, şeriatın siyasi yapılanmasına karşı çıkmaktır” dediğiniz ve U dönüşü yaptığınız gibi; göstermelik de olsa, Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında -zarureten (!)- ihlal edilen ve kayıt altına alınan insan hak ve ihlalleri ile iktidarlara -her on yılda bir değil- sürekli getirilen kısıtlamalara karşılık, “**artık Türkiye gerçekten demokratik bir ülke statüsünü kazanmalı, iktidarlar parti programları çerçevesinde ve hal-**

kın teveccühü istikametinde oluşturacakları politikaları ile siyaseti belirlemeli, hiçbir şekilde iç ve dış tüzükler Anayasa'nın üzerinde ve denetimi dışında olmamalı” diyeceğiniz zaman gelmiştir.

Bugün milletin kahir ekseriyetinin ihtiyacı olan tespit ve yasal düzenlemelere yarın sizlerin daha fazla ihtiyacı olabilir. Bu yazının yazıldığı günler, Milli Güvenlik Kurulu'nun toplanmasına çok az kalmış günlerdir. Bugün dillendirilen demokrasi anlayışı yarın değişebilir.

Dünden bugüne sürekli değiştirdiğiniz gibi. Lütfen geç kalmayınız. Sözü yine Sayın Fehmi Kuru'ya atfen fakat ters çevirerek bağlayalım.

Ülkenize Acımıyorsanız Kendinize Acıyın!